

Notat til Stortingets familie- og kulturkomité

Prop. 41 LS (2025–2026) – gjennomføring av DSM-direktivet

Innledende anbefaling

Det anbefales at Stortinget utsetter gjennomføringen av DSM-direktivet artikkel 3 og 4. Regjeringen bør komme tilbake med et revidert forslag etter EU-evalueringen i 2026, basert på en oppdatert vurdering av generativ kunstig intelligens (KI), bedre bruk av nasjonalt handlingsrom og styrket vern av rettighetshavere.

Overordnet vurdering

Forslaget bygger i hovedsak på en direktivnær minimumsgjennomføring. Det nasjonale handlingsrommet er i liten grad brukt til å møte de markeds- og teknologiske endringene som har skjedd siden direktivet ble vedtatt, særlig fremveksten av generativ KI. Resultatet er at rettighetshavernes vern i praksis videreføres på et nivå utviklet før dagens KI-drevne bruksmønstre.

Flere sentrale spørsmål er fortsatt uavklarte på EU-nivå, blant annet rekkevidden av TDM-reglene for generativ KI, skillet mellom forskning og kommersiell bruk og spørsmålet om kompensasjon. Disse forholdene har direkte betydning for artikkel 3 og 4.

Proposisjonen inneholder heller ikke tilstrekkelige vurderinger av hvordan regelverket samlet vil påvirke rettighetshavernes økonomiske stilling, håndhevingsmuligheter og praktiske kontroll i digitale markeder, særlig overfor store plattform- og KI-aktører.

Manglende tretrinnsvurdering, effektivitetsprinsipp og regulering av TDM

Departementet legger til grunn at lovforslaget er forenlig med tretrinnsprinsippet, men uten en selvstendig vurdering tilpasset dagens teknologiske situasjon. Det er uklart i hvilken grad generativ KI inngikk i vurderingsgrunnlaget da direktivet ble vedtatt, og den senere utviklingen har endret forutsetningene vesentlig.

Lovforslaget innebærer et skifte fra en samtykkebasert til en reservasjonsbasert modell for tekst- og datautvinning (TDM). Bruk av verk til TDM og KI-trening skal kunne skje uten forhåndssamtykke med mindre rettighetshaveren aktivt reserverer seg. Risiko og bevisbyrde flyttes dermed over på rettighetshaverne.

Proposisjonen redegjør ikke tilstrekkelig for hvordan dette påvirker den normale utnyttelsen av verk eller rettighetshavernes økonomiske interesser. Når regelverket åpner for omfattende bruk med betydelige økonomiske konsekvenser, tilsier dette behov for en konkret nasjonal vurdering før implementering.

Det mangler også en grundig vurdering av effektivitetsprinsippet (effekt utile). Dersom reservasjonsadgangen i praksis er vanskelig å benytte, mister vernet sin reelle funksjon. Reservasjonsretten må derfor kunne utøves gjennom enkle, tilgjengelige og praktisk gjennomførbare metoder.

Proposisjonen drøfter i begrenset grad spørsmålet om kompensasjon. Direktivet gir ikke et entydig svar og synes ikke å utelukke nasjonale vederlags-, lisens- eller kompensasjonsordninger. Det nasjonale handlingsrommet fremstår derfor som lite utnyttet.

Forslaget inneholder ingen mekanismer som sikrer kompensasjon ved omfattende kommersiell bruk, selv om slik bruk kan konkurrere med verkets normale utnyttelse. Dette skaper risiko for at betydelige verdier overføres fra rettighetshavere til kommersielle aktører uten tilstrekkelig vern eller kontroll.

Forslaget regulerer i hovedsak bruken av verk i treningsfasen, men ikke utnyttelsen av KI-generert output. Dette skaper et rettslig tomrom hvor verk kan brukes som treningsgrunnlag uten samtykke eller kompensasjon, samtidig som resultatene kommersialiseres i konkurranse med menneskeskapte verk. Konsekvensene kan være særlig store for utøvende kunstnere.

Etter vårt syn tilsier disse forholdene at gjennomføringen av artikkel 3 og 4 bør utsettes til rettstilstanden i EU er nærmere avklart.

Plattformansvar og vederlag (artikkel 17 og 18)

Forslaget etablerer plattformansvar, men uten mekanismer som sikrer at vederlag faktisk tilfaller opphavere og utøvende kunstnere. Det legges i stedet til grunn at inntekter fordeles gjennom eksisterende kontraktsforhold.

Erfaring viser at slike modeller ofte kanaliserer verdier til mellomledd fremfor skapende og utøvende ledd. Dette svekker direktivets mål om rimelig og forholdsmessig vederlag og viderefører det dokumenterte verdigapet i plattformøkonomien.

Det bør vurderes egne, uoverdragelige og kollektivt forvaltede vederlagsrettigheter som utløses direkte ved plattformutnyttelse.

Tvisteløsningsordningen (artikkel 21)

Tvisteløsningsordningen bør ikke være avhengig av enighet mellom partene. For å fungere som et reelt rettsmiddel må én part kunne bringe saken inn ensidig.

Europeisk utvikling

Utviklingen i Europa tilsier tilbakeholdenhet. Danmark har pekt på svakheter ved reservasjonsmodellen og åpnet for å vurdere en samtykkebasert løsning etter 2026. Europaparlamentet har uttrykt bekymring for manglende tilpasning til generativ KI, og DSM-direktivet er under evaluering i EU. Dette viser at rettstilstanden fortsatt er uavklart.

§ 21

Departementets forslag i Prop. 41 LS åpner for at rettighetshavere kan gi avkall på vederlagsretten etter åndsverkloven § 21 samtidig som det gis adgang til direktelicensiering. Dette skaper rettslig usikkerhet. Dersom man befinner seg utenfor eneretten og samtidig gir avkall på vederlagsretten, er det uklart hvilken økonomisk rettighet som faktisk kan disponeres. Adgangen til direktelicensiering medfører derfor flere rettslige uklarheter, til tross for departementets foreslåtte presisering i § 21 femte ledd.

FFUK

Creo støtter de foreslåtte endringene i åvl § 114 andre ledd så Fond for utøvende kunstnere kan videreføres.

Forslag til komitémerknader

Komiteen viser til at det nasjonale handlingsrommet i begrenset grad er brukt for å ivareta balansen mellom rettighetshavere og brukere. Komiteen mener dette er særlig problematisk i lys av utviklingen innen generativ kunstig intelligens.

Komiteen merker seg at det ikke er foretatt en selvstendig vurdering av unntakene opp mot tretrinnsatesten. Dette reiser spørsmål om konsekvensene for rettighetshavernes er tilstrekkelig vurdert i lovforslaget.

Komiteen viser til at reservasjonsretten forutsetter tekniske løsninger som i dag i begrenset grad er standardisert eller tilgjengelig for rettighetshaverne. Komiteen mener at reservasjonsadgangen må kunne utøves gjennom enkle, tilgjengelige og praktisk gjennomførbare metoder for å sikre et reelt og effektivt vern.

Komiteen merker seg videre at proposisjonen ikke inneholder forslag til vederlags- eller lisensordninger for omfattende kommersiell bruk etter artikkel 4, og heller ikke regulerer utnyttelsen av KI-generert output. Etter komiteens syn kan dette bidra til å undergrave den normale utnyttelsen av verk og svekke rettighetshavernes stilling.

Komiteen peker også på at gjennomføringen av artikkel 17 og 18 i liten grad sikrer at vederlag fra plattformutnyttelse faktisk tilfaller opphavere og utøvende kunstnere, og mener det bør vurderes vederlagsordninger for å sikre kompensasjon til rettighetshaverne.

Komiteen støtter etableringen av en opphavsrettsnemnd, men mener at tvister bør kunne bringes inn ensidig for å sikre en effektiv og tilgjengelig tvisteløsningsordning.

Komiteen viser til den pågående utviklingen i EU, herunder evalueringen av DSM-direktivet, Komiteen mener dette tilsier tilbakeholdenhet med å binde norsk rett før rettstilstanden er nærmere avklart.

På denne bakgrunn anbefaler komiteen at gjennomføringen av artikkel 3 og 4 utsettes, og ber regjeringen komme tilbake med et revidert forslag etter EU-evalueringen i 2026. Det forutsettes at det da foretas en grundigere vurdering av tretrinnsatesten, effektivitetsprinsippet og behovet for tiltak som sikrer reell kontroll, håndheving og kompensasjon for rettighetshaverne.

Komiteen mener at forholdet mellom avkall på vederlagsretten etter åndsverkloven § 21 og direktelicensiering ikke er tilstrekkelig avklart i proposisjonen.